

82
1975

GJURMË
QË NUK
MBULOHEN
KURRË...

TREGIME

854-32-822

GJ 95

854-32-822

5.

GJURMË QË NUK MBULOHEN KURRË...

TREGIME

1024

**SHËNËTËRJA E SHËNËTËRIT
GJURMËT**

~~45410~~

SHTËPIA BOTONJËSE «NAIM FRASHËRI»

8 214-22-853

2

GLORIE DE NUK MBULOHEN KURRE...

10501

TREGIME

THE MOTHER AND THE CHILD

14274

Ttirazhi 7000 kopje   Format 78x109/32   Stash: 2204-65

Shtyp NISH Shtypshkronjave «Mihal Duri»

Stabilimenti «8 Nëndori» — Tiranë, 1968

GJURMË QË NUK MBULOHEN KURRE...

Gjysmë ore bisedë të mirë me një mësuese. Edhe ajo kishte zbritur në Librazhd për të blerë ushqime. Trastat i kishte vënë nga e djathta. Kurse nga e mëngjëra, kishte një pako me gazeta...

— Mësuese je?

— Po.

— Ku?

— Në Lunik.

— Ka bërë shumë dëme atje.

— Shumë... Po tani po u japim fund ndërtimeve dhe meremetimeve. Shtatë ditë para afatit.

Shoferi shikonte rrugën e ngrirë dhe me shumë kujdes zbriste pjesët e kthesave të pjerrta.

Folëm shumë për vullnetarët, për specialistët, për Tosun Shahinasin. Se mësuesja kish qenë aty kur ra Tosuni në punë e sipër, kish qenë aty kur shokët e tij dhe gjithë fshati e kish përcjellë, kish qenë aty kur erdhën nga Maliqi gjithë ata vullnetarë nga familja e Tosunit, midis të cilëve edhe e shoqja.

— Luftë!... Jemi si në luftë, — fliste shoferi. — Armiku që na goditi që i papritur. Nuk sulmoi as nga kufiri e as nga qielli, po nga fundi i dheut — dhe për një çast ktheu kokën nga ajo. I pa fytyrën dhe sytë e kaltërt. — Si e ke emrin?

— Gëzime.

— E gëzofsh, — dhe qeshi. — E di, Gëzime? Unë kam tetëmbëdhjetë ditë që mbar materiale. Pardje bëja rrugën e Peshkopisë. Për kureshtje pyeta një shok aty në Shtabin e Shupenzës. «Mor, sa material kemi prurë

gjer tani?» Dhe ai më tha: «Dy javët e para kini prurë këtu njëzetmijë tonelatë material ndërtimi».

Gëzimja e dëgjonte. Po sytë i mbante nga rruga e ngrirë. Ajo dëgjonte shoferin t'i fliste për gjithë ato që ai kish parë në zonat e Shupenzës, të Maqellarës dhe të Ostrenit.

Gëzimja iu lut që ta ndalte maqinën se do të zbriste në lokalitetin e Lunikut. I dha dhe dorën. Dhe shoferi ja shtrëngoi. Dhe për fajin e syve të Gëzimes, harroi të blente pakëz bukë dhe pakëz djathë, se ashtu kishte vendosur; «Bukë e djathë do të blej te dyqani i Lunikut, se ai djathë më pëlqen.»

Tani kishte nisur t'i ngjitej shkallës. Dhe nuk mund të kthehej që të blente pak bukë e pak djathë. «Ha në Klenjë. — tha me vete. — E mirkë ishte Gëzimja. E re dhe e bukur. Dhe zërin e kish të ëmbël».

Maqina ngjitej me zor. Të dy anët e rrugës ishin ngritur shumë nga dëbora që kish mënjanuar traktori. Pas zhdukjes së syve të Gëzimes, shoferit iu kujtua dialogu i shkurtër që u zhvillua midis tij dhe shokut që edhe fliste, edhe mbante pranë veshit kufien e telefonit, edhe shënonte në një listë të gjatë, aty në shtabin e Librazhdit, nga ish nisur një orë më parë.

«Për në Klenjë! — i tha duke e parë në sy ai që edhe fliste, edhe mbante pranë veshit kufien e telefonit, edhe shënonte me laps në një listë të gjatë.

«Si urdhëron!

«Nuk flas me ty, po me Bujarin! Prit, mos u largo nga telefoni. Prit të them. Ti, Bujar, nis! Në Klenjë!... Në Klenjë!...»

«Si urdhëron!...»

Dhe para se të hidhte këmbën përjashta orakut të shtabit, në trotuarin e ngrirë që dukej si një kristal gjigand i goditur shumë herë me varë, dëgjoi dhe këto: «Kontrolloji mirë zinxhirët e rrotave të pasme». Po ky zë nuk ishte i atij shoku që edhe fliste, edhe mbante pranë veshit kufien e telefonit, edhe shënonte me laps në një listë të gjatë. «Si urdhëron! I kam fare mirë!». Këto Bujari i tha përjashta, në trotuarin e ngrirë. Bujari

dëgjoi edhe «Udhë e mbarë!» po këtë «udhë e mbarë» nuk e mori vesh se kush ja tha nga gjithë ata shokë që hynin e dilnin me nxitim në atë zyrë të gjerë të shtabit. Këtë atmosferë luftarake Bujari e pëlqente shumë. Dhe çuditej se si edhe vetë ai, që kish qenë pak i mefshtë, i truar dhe i mbyllur, tani ish gjallëruar dhe, i rrëmbyer nga kjo valë revolucionare, kërkonte që të mos mbetej në bisht të shokëve.

Maqina ngjitej me shumë zor. Dhe, sipas ritmit të maqinës, i punonte mendja. Kur rrotat e pasme nisën të rrotulloheshin në vend, i bëhej zëri i atij shoku që i kish thënë «Kontrolloji mirë zinxhirët e rrotave të pasme», kur ky kish qenë në trotuarin përjashta shtabit. Kur të gjitha rrotat shkonin për bukuri, ky sillte ndër mend sytë e Gëzimes dhe fjalët e saj.

Rrotat shkisnin. Bujari, pa tjetër, duhej të kalonte shkallën e Lunikut, atë të Llangës, para dreke, të hidhej në Streblevë e pastaj të ngjitej në Klenjë, të hante pakëz sa ta shkarkonin maqinën e pastaj të kthehej, të shkonte në park, të flinte disa orë në shtëpi, se kishte njëzet orë që udhëtonte e të nesërmen që pagdhirë të nisej.

«Rrugë e keqe kjo». Shikonte nga e mëngjëra: humnerë e bardhë. Shikonte nga e djathta: mal i pjerrët si thikë, me shkëmbinj që dukeshin gati për t'u lëshuar. Dhe maqina thua jse numëronte në vend. Bujari nxirrte kokën, shikonte rrotat e pasme. Mirë ishin. Zinxhirët nuk ishin këputur. Po pse nuk ngjitej? Ç'kishte? Edhe pak sa të kalonte këto dhjetë metra, e pastaj dilte aty, në atë lis. Shikonte telat e telefonave që ishin mbështjellë me një akull të trashë sa bishti i kazmës; shikonte akujt e trashë stalaktitë që vareshin nga shkëmbinj të në forma të çuditshme. Dhe bora nisi të binte. Xhami ngrinte. Bujari e kruante me thikë. Po nuk pastrohej. Bora që binte, nisi të dendësohej. «O Burra, sa të kaloj këtë qafë! Se mos më zë këtu furtuna.» Bujari kishte dëgjuar shumë për furtunën, për stuhitë, po vetë nuk i kish parë.

Maqina uturinte si e tërbuar. Sikur deshi t'i zinte gojën stuhisë. «Edhe një metër! Edhe pak! Ja, dola në

atë lis! Po lis më nuk dukej. Dëbora dëndësohej. Xhami ngrinte nga brenda. Nga jashtë mbulohej me dëborë. Bujari nxirrte dorën. E hiqte. «Ja edhe pak. Ja edhe pak. Sa të kaloj këtë shkallë të keqe. E të dal në Llangë».

Kur përmendi pa zë emrin Llangë, u mendua ca çaste, «Llangë, Letëm, Qarishte, Po! Udhë e babait. Atëhere, atëhere, Brigada e Parë. Brigada e Parë.»

Fryma e stuhisë ishte ndezur. Vendi nuk dukej. Maqina çante dalëngadalë përpara. Gjurmët e Brigadës së Parë nisën të ndrisnin. Ato nuk ishin gjurmë që kyçeshin në arkivat apo në zemrat e atyre që i kishin lënë. Ato ishin gjurmë që nuk mund t'i mbulonte kjo stuhi zemërake, e cila dëborën e hidhte pa kursim, e hidhte me tërbim, e hidhte me lopatën e furtunës në shtigje dhe kthesa të xhadesë. Gjurmët e babait nisën të bëheshin fenere, në atë stuhi, e cila gati sa s'po ngrinte në erë si pendë edhe ZISI-in e ngarkuar me tulla.

«Edhe pak, o ZISI im! Edhe pak! Qëndro i fortë... se këtej ka kaluar dhe im, atë. Atëhere. Atëhere, me Brigadën e Parë. Ecë! Përpara! Në Klenjë! Sa ta kalojmë edhe këtë shkallë. Ne jemi të mbathur. Ti i ke rrotat me zinxhirë. Im atë ka qenë i zbathur. I uritur...»

Maqina ngeci. Bujari hapi derën. Aq e dendur ishte derdhja e dëborës nga lopata zemërake e furtunës, sa ai nuk shihte as një pëllëmbë më tej. Me duar kontrolloi rrotat e mbuluara me dëborë. Mbahej se mos e rrëmbente furtuna. U fut brenda. Mbylli derën. U shkund nga dëbora. Fërkoj fytyrën. Ndënji disa çaste ashtu si i mpirë. Pastaj e mblodhi veten. Motorin e la të ndezur. Edhe dritat i la të ndezura. Kot i ra për shumë çaste borisë. Po ajo as që u dëgjua.

U mbështet te timoni, duke parë xhamin si mur të bardhë. «Babai.» Dhe nisi të kujtonte gjithë ato që sa e sa herë ja kish thënë babai «Llangë, Qarrishte, Letëm, Zgozhd, Brigadë e Parë... Dhe unë këtu jam. Sa do të mbajë kjo stuhi? Një orë? Dy, tri, pjesë, dhjetë? Një natë? Nesër unë jam në Klenjë. Pastaj do të kthehem...»

... Përtej përroit të thellë, në fshatin Llangë, stuhia përplaste dëborën në shtëpitë e porsa ndërtuara dhe në

ato që akoma nuk ishin ndërtuar. Në njerën nga ato shtëpi që ishin prishur nga tërmeti dhe që atë ditë u meremetuan dhe ku zjarri u ndez, familja merrej me pastrimin dhe vendosjen e teshave në vendin e tyre. I zoti ishte një i ri pak a shumë sa Bujari. Kishte një shishe raki dhe u nis për t'ua dhënë specialistëve që kishin ardhur nga Saranda dhe nga Elbasani dhe që bashonin në një barakë, pranë shkollës. Ishte i fuqishëm, ky fshatar. Dhe këtë stuhi e kish njohur dhe herë të tjera. Kokulur, duke matur mirë çapet dhe vendin që njihnte mirë me pëllëmbë, arriti te baraka. Specialistët u çuditën dhe u gëzuan shumë, sidomos kur panë se shishja ishte njëkilëshe. Pinë dhe kënduan. Për Partinë ngritën dolli dhe fshatari ngriti dolli për specialistët.

Vonë, shumë vonë, kur i riu fshatar mori rrugën e kthimit për në shtëpinë e tij, vuri re se kudo vendi ishte bërë mal me dëborë. Herë zhytej gjer në gjoks në dëborë, herë gati sa s'zhytej i tëri. Po ai ishte mësuar në kohëra të tilla. Xhanxhin përjashta! Kur furtuna pukonte ndonjë çast, ai shikonte bardhësirën e natës. Nuk dallonte asgjë. Pas pak hodhi sytë përtej në xhade dhe iu duk sikur pa një dritë. U ndal, se furtuna e dendësoi hedhjen e dëborës me valë të ngjeshura. Dhe kur u ndodh përpara shtëpisë së tij, e ktheu përsëri kokën andej nga iu bë sikur pa dritë. Ndënji disa minuta me sytë drejt vendit ku iu bë sikur pa dritë.

«Dritë, — tha me vete. — Ndonjë njeri, apo ndonjë maqinë...» Nuk u fut në shtëpi. Mori drejtimin për te vendi ku pa dritë në mes të tufanit. Po që të shkonte atje, ku pa dritë, ditën me kohë të mirë, duhej të paktën një orë. Tani, sa kohë do të bënte — dhe a do të mundte të ecte — që të arrinte gjer atje?

... Bujari këndonte një këngë. Motori ishte ndezur. Orë nuk kishte. Kur do të mbaronte nata? Natë e gjatë e vitit: 22 dhjetor. «Po Gëzimja a do të jetë tani në Lunik? Pse nuk bleva pak bukë e pak djathë te dyqani i Lunikut? Ka djathë të mirë dyqani i Lunikut. Ka dhe biskota. Ka dhe llokumë. Ka dhe shishe me konjak, dhe me fërnjet. Pse nuk bleva një shishe? Ta kisha këtu,

rezervë, se s'dihet. Me këtë kohë?» Motori lëshoi disa shfryrje si ngashërime dhe heshti. Bujari u mundua që ta ndizte, po më kot. «Ç'pati? Benzinë ka akoma» Dha e dha se mos e ndizte, po më kot. Me shumë zor çeli derën. «Të zbras ujin. Të zbras ujin se mos ngrin e çahet kazan!».

Kur u fut përsëri brenda, duart i kishin ngrirë. U mbështoll me një batanie.

Në ato çaste, fshatari i ri që ish drejtuar për atje ku kish parë dritë, ishte futur në një përrua, prej nga dukej se nuk do të dilte kurrë. Me këmbë e me duar kërkonte vende më me pak dëborë. «Bëra gabim, mendonte, që nuk lajmërova shokët e shtabit, shokët e partisë...».

Patjatër që mesi i natës kishte kaluar. Dhe frymëmarrja e stuhisë dukej e lodhur. Dëborë nuk binte më aq shumë, po era frynte si me thika të ngrira. Bujari zuri të dridhej. «Si tha Gëzimja? Erdhi e shoqja e Tosunit në Lunik për ta zëvendësuar. Sa erdhën? Tridhjetë veta? Sa? Dëshën të vinin me mijëra?»

I dilnin përpara gjithë njerëzit që kish parë në shtabin e Shupenzës e në shtabin e Librazhdit; vargu i pambaruar i maqinave me targa nga të katër anët e Shqipërisë, vullnetarët që këndonin këngë devollitshe, këngë himarjote, këngë myzeqare, këngë skrapari, këngë nga Korça, nga Përmeti, nga Shkodra, nga Elbasani, nga Tepelena, nga Vlora... Këto këngë tani sikur bëheshin një dhe bashkë me suferinën i oshëtinin në vesh... «Të fuqishëm jemi. E mundëm dhe këtë armik të papritur që na sulmoi nga fundi i dheut».

I dukej sikur flinte. I dukej sikur motori ndizej. I dukej sikur shkarkonte tullat në Klenjë. I dukej sikur e ëma i thërriste që të mos ikënte pa ngrënë e pa çorapet e leshta. Pastaj zëri i babait: «Në Llangë, na doli një fshatar i cfilitur, po na pruri bukë, bukë, bukë... dhe na dha informata të sakta mbi lëvizjen e armikut, që kish dalë si ujk për të na prerë rrugën... Po ne ecnim përpara, përpara...»

Fshatari i ri dhe i fuqishëm kishte arritur vendin e xhadesë. Mundohej të gjente vendin ku kish parë

dritë. Agimi i ftohtë po binte. Kudo kallkan. Fshatari nuk la skutë pa parë. Aty poshtë, në një kthesë të xhadesë, pa një gjë të ngritur. «Mos ka rënë ndonjë shkëmb», mendoi. Andej u drejtua. Ecënte mbi vendin e ngrirë. Dëborë më nuk binte. Po kudo kallkani ishte bërë si mermer kristali. Aq i fortë, sa t'i bije dhe me pushkë nuk coptohej as edhe një centimetër. Fshatari e kuptoi. Aty ishte një maqinë. Nxitoi, duke shkarë sa të arrinte atje. Me ankth. Trembej se mos e gjente shoferin të ngrirë. Tamam, drita që kish parë mbrëmë, andej vinte. Kur u afrua pranë, pa maqinën të bërë si një blok akulli. Nuk dukej se nga e kishte drejtimin. Fshatari dalloi me vështirësi se ku mund të ishte dera. Nga ana e djathtë. Thirri fort. Me duar shqiste copat e akullit. Dhe me fuqi e çeli derën e ngrirë. Bujari aty ishte. Akoma shikonte ëndërra të çuditshme që shoqëroheshin me tregimet legjendare të babait.

— Shok! Shok!

U fut brenda. E tundi. Bujari çeli sytë dhe qeshi.

— Erdhëm? Në Klenjë?

— Këtu je në shkallën e Llangës!...

— Në Llangë?

Fshatari nisi ta fërkonte, t'i fliste, ta ngrohte me frymën e tij, me fjalët e tij.

Ra agimi. Ra drita e ditës mbi atë vend të ngrirë. Bujari nuk e dinte se pak më poshtë tij kishin mbetur gjashtë maqina të tjera. Të bëra të gjitha si blok akulli. Po të gjashtë shoferët tregonin qyfyre. Bujari nuk e dinte se, dy kilometra më poshtë, ishin shokët që vinin nga Luniku. Me traktorin «Stalinec», me konjak e me ushqime. Bujari nuk e dinte se ushtarët e repartit, aty më lart, nga Strebleva, ishin afruar e vinin njësh-kolonë për t'i ardhur në ndihmë. Ai qeshi kur pa fshatarin që e puthi.

Ku ta dinte Bujari se ai fshatar që i sillte shpirtin në vend, ishte biri i atij të varfëri nga Llanga, që atëhere, në marshimin legjendar të Brigadës së Parë, i kish dhënë bukë babait të tij dhe Brigadës informata të sakta mbi lëvizjen e armikut...